

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΑΡΧΙΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΟΝΟΜΑΣΤΗΡΙΟΙΣ ΤΗΣ Α.Θ.Μ. ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Προσφώνησις Γέροντος Ἀρχιγραμματέως

Ἀρχιεπ. Κωνσταντίνης κ. Ἀριστάρχου

ἐπί τοῖς ὀνομαστηρίοις τοῦ Μακαριωτάτου

Πατριάρχου Θεοφίλου Γ΄ (9^η Μαρτίου 2007)

Μακαριώτατε Πάτερ καί Δέσποτα,

Εὐχάριστον καί χαροποιόν γεγονός ἐορτάζει σήμερον προσωπικῶς ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ὡς φέρουσα τό ὄνομα τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοφίλου, ἐνός τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα καλλινίκων μαρτύρων, τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ λίμνῃ μαρτυρησάντων. Μεθ' ὕμῶν εὐφροσύνῳ συνεορτάζει καί ἡ γεραρά ἡμῶν Ἀγιοταφίτικῆ Ἀδελφότης, καθ' ὅτι Ὑμεῖς εἴσθε ὁ ἠγούμενος αὐτῆς καί τό εὐσεβές ἡμῶν ὀρθόδοξον ποίμνιον, καθ' ὅτι Ὑμεῖς εἴσθε ὁ Πατήρ αὐτοῦ καί Πατριάρχης. Λόγῳ τῆς ιδιότητος ὕμῶν ταύτης, τό ἐόρτιον τοῦτο γεγονός ἐξέρχεται τῶν προσωπικῶν ὀρίων καί καθίσταται πρωτίστως ἐκκλησιαστικόν καί προσκυνηματικόν.

Διά τόν λόγον τοῦτον ἐν ἐνί σώματι, σώματι Χριστοῦ, ἐν Ἐκκλησίᾳ, καί ἐν ἐνί στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ, ἐτελέσαμεν τήν θεῖαν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων εἰς τήν πηγῆν τῆς ζωῆς ἡμῶν, τόν τόπον τοῦ σταυροῦ καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λυτρωτοῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἐν τῷ πανιέρῳ Ναῶ τῆς Ἀναστάσεως. Κοινωνήσαντες τοῦ ἀχράντου σώματος καί τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνεδυναμώθημεν, ἐζωοποιήθημεν καί ἐνισχύθημεν ἐν τῇ στερεώσει τῆς κοινωνίας ἡμῶν μετά τοῦ Θεοῦ καί τῆς μετ' ἀλλήλων ὡς ἀδελφῶν.

Τήν κοινωνίαν ταύτην προεκτείνοντες νῦν ὀρθοδόξῳ καί ἀγιοταφίτικῷ τῷ ἔθει καί εἰς τήν αἴθουσαν ταύτην τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ θρόνου, προσάπτομεν εἰς τοὺς προσευχητηρίους τῆς ἀκολουθίας λόγους, ἡμεῖς μέν εὐχητηρίους υἱικούς, Ὑμεῖς δέ, Μακαριώτατε, πατρικούς, ἵνα ἡ χαρά ἡμῶν ᾗ πεπληρωμένη.

Τό πλήρωμα τῆς χαρᾶς ἡμῶν ταύτης ὀφείλεται εἰς τό ὅτι ὁ Θεός ἡμῶν ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς τήν ἀγαθὴν καί εὐλογημένην κατάστασιν ταύτην, νά διακονῶμεν δηλαδή τήν σώζουσαν ἀλήθειαν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ Αὐτοῦ εἰς τά ἅγια σκηνώματα Αὐτοῦ, ἅτινα ἠγίασεν ἡ παρουσία Αὐτοῦ. Τοῦτο δέ πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ συγκυρίᾳ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ὅτε κλυδωνισθέντες, οὐκ ἐβυθίσθημεν, δυσφημισθέντες, οὐ κατησχύνθημεν, πολεμηθέντες καί ἀπό κοινοῦ ἀγωνισθέντες, οὐκ ἐνίκηθημεν, ἀλλά κανονικαῖς ἀγιοταφίτικαῖς, συνοδικαῖς καί πανορθόδοξοις διαδικασίαις ἤχθημεν εἰς τήν ὀμόφωνον καί ἐπαξίαν ἐκλογήν τῆς Ὑμετέρας σεπτῆς Μακαριότητος.

Ἐκτοτε ἐν ἀγασῆ συνεργασία τῆς Ὑμετέρας πνευματικῆς Πατριαρχικῆς κορυφῆς μετὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς Ἁγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος καὶ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ ρωμαϊκοῦ-ὀρθοδόξου ἡμῶν ποιμνίου, τό σκάφος τῆς Σιωνίτιδος μητρός τῶν Ἐκκλησιῶν εὐθυδρομεῖ. Διασχίζει τὰ παρεμβαλλόμενα μικρά ἢ ὑπερυψούμενα μεγάλα κύματα καὶ ἐπιτελεῖ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῆ ἀνταξίως τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν καιρῶν.

Τῆς ἐπιτελέσεως τῆς ἀποστολῆς ταύτης πρόσφατα ἀξιομνημόνευτα τεκμήρια τυγχάνουν ἢ ἐπίσκεψις τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος εἰς τὴν ἐν Θεσσαλονίκη τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον συγκληθεῖσαν ΣΤ΄ Τακτικὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ, ἢ ὑπὸ τὴν αἰγίδα Ὑμῶν, τῇ συμμετοχῇ καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἁγίας Γῆς πρό τῶν Χριστουγέννων πραγματοποιηθεῖσα ἐπίσκεψις συμπαραστάσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κανταβουρίας εἰς τὴν γενέτειραν τοῦ Κυρίου πόλιν Βηθλεέμ, ἢ κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον πραγματοποιηθεῖσα ποιμαντικὴ Ὑμῶν ἐπίσκεψις εἰς Κάρακ τῆς Ἰορδανίας διὰ τὰ ἐγκαίρια τοῦ ἀνακαινισθέντος ἡγουμενείου, καθ' ἣν καὶ θερμῆς ἐτύχετε ὑποδοχῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Μότα τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἡ προχθὲς μόλις λαβοῦσα χώρα ἐπίσκεψις τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος εἰς Ἰορδανίαν διὰ τὴν ἐν Μαδηβᾶ, Κάρακ καὶ Ἰορδάνη ποταμῷ συνάντησιν Ὑμῶν μετὰ τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Θεοδώρου Κασσίμη, ἔργοις καὶ λόγοις βοηθοῦντος τῷ ἡμετέρῳ Πατριαρχεῖῳ. Ἀξία μνήμης ὡσαύτως καὶ ἡ προσφάτως ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπιτευχθεῖσα ποιμαντικὴ διευθέτησις τοῦ, ὡς μή ὄφελε, χρονίσαντος προβλήματος τῶν ἐν ΗΠΑ ἀραβοφώνων Κοινοτήτων τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου. Ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν κοινοτήτων Ἀμπούντ, Μπιρζέτ καὶ Μπουρκίν καὶ τῶν καθ' ἡμέραν προσερχομένων τῷ Πατριαρχεῖῳ ἐνδεῶν ἀποτελοῦν ἐπίσης δείγματα τῆς ποιμαντικῆς καὶ φιλανθρώπου διαθέσεως καὶ τοποθετήσεως Ὑμῶν. Ἡ διὰ τοῦ προσωπικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ διὰ δαπάνης τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ, ἀγιοταφίτων ἀδελφῶν, τοῦ “Συνδέσμου Οἱ Φίλοι τοῦ Παναγίου Τάφου” καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου, ὀλοκληρωθεῖσα ἀνακαίνισις τῶν γραφείων τῆς Ἀρχιγραμματείας ἐγγυᾶται τὴν ἀποδοτικωτέραν ἐργασίαν τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς καὶ τὴν εὐπρεπεστέραν καὶ ἀξιοπρεπεστέραν παρουσίαν τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου.

Ἐπιτελοῦντες ταῦτα, Μακαριώτατε, δέν ἐφησυχάζομεν. Γνωρίζομεν ὅτι πολλά εἰσέτι τὰ κενά, πολλά εἰσέτι τὰ ἐλλείποντα, τὴν ἀναπλήρωσιν ἀναμένοντα. Τοῦτο δέ καθ' ὃν χρόνον ἐχθροὶ τοῦ Πατριαρχείου παραμονεύουν ἔξω καὶ ἐχθροὶ ἐμφωλεύουν ἔσω. Ἄτομα καὶ ὀργανώσεις προσωπικῶν ἰδιοτελῶν συμφερόντων προσβλέπουν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὡς εἰς ἐπιχειρηματικὴν μονάδα καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποδυναμώσουν τοῦτο, ἵνα μὴ ἐκπληροῖ τὸν ἐκκλησιαστικόν, κοινωνικόν, πολιτιστικόν καὶ συμφιλιωτικόν αὐτοῦ ρόλον ἐν τῇ τεταραγμένην περιοχῇ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ. Ἄνθρωποι γνωρίζοντες τὴν παλαιάν τέχνην τοῦ “ διαίρει καὶ βασίλευε”, ἐνσπείρουν διαβολὰς ἀναμέσον ἡμῶν, κλονίζοντες τὴν ἐναπομείνας ἡμῖν ἐκ τῆς κρίσεως ἐμπιστοσύνην, ἵνα ἡμεῖς, ὑποπτευόμενοι ἀλλήλους, μὴ συνεργαζώμεθα, ὡς δεῖ, καὶ ἐξυπηρετῶνται τὰ συμφέροντα ἐκείνων.

Καιρός, λοιπόν, διὰ τοῦτο, ἀνανήψεως, ἐπαγρυπνήσεως καὶ συνεργασίας ἐν τῷ παραδείγματι τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ταχθείσης ἀρμονικῆς λειτουργίας τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐν συναρτήσῃ, ἀλληλοεξαρτήσῃ καὶ ἀλληλοεξυπηρετήσῃ μόνον ὑπαρχόντων.

Ἐν μιᾷ τοιαύτῃ σχέσει θεωροῦντες ἑαυτούς ὡς συνειδητοὶ Ἁγιοταφῖται, Μακαριώτατε, εὐχόμεθα Ὑμῖν ἐνθέρμως ἐπὶ τοῖς ὀνομαστηρίοις Ὑμῶν σήμερον ὑγιάν και δύναμιν, δωρουμένην Ὑμῖν πλουσιοπαρόχως ἄνωθεν, ἵνα δύνησθε νά ἀνταπεξέρχησθε ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ποικίλας ὑποχρεώσεις τῆς Πατριαρχικῆς καθέδρας, ἧς ἴδιον “τό πολυτάραχον και πολυμέριμον” κατά τόν μέγαν Φώτιον, και κρατῆτε τό Πατριαρχεῖον εἰς τό ἀρμόζον ὕψος τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΑΡΧΙΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ ΕΠΙ ΤΗΙ Α΄ ΕΠΕΤΕΙΩΙ ΕΝΘΡΟΝΙΣΕΩΣ ΤΗΣ Α.Θ.Μ. ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Μακαριώτατε Πάτερ και Δέσποτα,

Σιών ἡ Ἁγία, ἡ Μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν, πανηγυρίζει εὐφροσύνως σήμερον. Ἡ ἐν αὐτῇ Ἁγιοταφίτικῃ Ἀδελφότης, ὁ κλῆρος και τό πλήρωμα Αὐτῆς ἐν χαρᾷ, ἀγαλλιάσει και εὐγνωμοσύνη Δοξολογίαν ἀνέπεμψαν τῷ παναγάθῳ Θεῷ εἰς τό σέμνωμα τῆς πίστεως ἡμῶν, τόν πανίερον Ναόν τῆς Ἀναστάσεως, ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς πρό ἔτους Ἐνθρονίσεως τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος μετά τήν ὁμόφωνον κανονικήν ἐκλογήν Αὐτῆς εἰς τόν ἔνδοξον και τετιμημένον θρόνον τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Τό γεγονός τοῦτο, ὡς συνέχον και διασφαλίζον τήν ὑγιᾶ λειτουργίαν, τήν εἰρήνην, τήν εὐστάθειαν και τήν ἐνότητα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀξίως συγκαταλέγεται και προβάλλεται μεταξύ τῶν ἐορτῶν αὐτῆς.

Τήν δοξολογικήν τελετήν ἐπὶ τῷ χαρμοσύνῳ γεγονότι τούτῳ περαίνοντες νῦν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ τοῦ θρόνου, προσάπτομεν αὐτῇ προσφωνήσεις και εὐχάς Ὑμῖν τῷ Πατρί και Πατριάρχῃ ἡμῶν οὐχ ἦττον μετά μνείας τῶν ἀξιωματημονεῦτων πεπραγμένων ἀπό τῆς ἡμέρας ἀναλήψεως τῶν Πατριαρχικῶν Ὑμῶν καθηκόντων. Μέ γνώμονα τήν ἀρχήν ὅτι οἱ λόγοι ὀφείλουν νά εἶναι ἀντικατοπτρίσεις τῆς πραγματικότητος, δυνάμεθα μετριοπαθῶς νά εἴπωμεν ὅτι κατά τό ἔτος τοῦτο τῆς Πατριαρχίας Ὑμῶν ἡ Ἀδελφότης και τό Πατριαρχεῖον ἐλειτούργησαν συμφώνως τῇ μοναχικῇ και ἐκκλησιαστικῇ τάξει και παραδόσει, τῇ Ὑμετέρᾳ πεποιθήσει, καθοδηγήσει και διοικήσει. Ὑμεῖς ἐπανεφέρατε εἰς τήν κανονικήν αὐτοῦ λειτουργίαν τόν συνοδικόν θεσμόν, οὐχί κατεξουσιάζοντες αὐτοῦ, ἀλλά μάλλον ἐλαττοῦντες ἑαυτόν, ἵνα ἐνισχύσητε τοῦτον. Αἱ θύραι τοῦ Πατριαρχικοῦ Γραφείου παρέμειναν ἀνοικταί πᾶσι τοῖς προσερχομένοις, ἐπισήμοις και ἀσήμοις, πτωχοῖς και ἐνδεέσι. Ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ἐξῆλθεν εἰς ποιμαντικὰς ἐπισκέψεις μετά συνοδείας ἀρχιερέων εἰς πλείστας ἀκριτικὰς περιοχάς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριαρχείου. Εἰς κώμας τῆς Πτολεμαΐδος εὐθύς ἀμέσως, ὡς αὐταί ἐπλήγησαν ἐκ τῆς Λιβανο-Ἰσραηλινῆς συρράξεως. Εἰς τὰς ἀκριτικὰς περιοχάς τῆς Νεαπόλεως, Τουμπάς, Ζαμπάπδε και Μπουρκίν. Εἰς Τουλκάρεμ εὐθύς ἀμέσως, ὡς ἐκάη ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐκεῖ Ὀρθοδόξου Κοινότητος ἡμῶν. Εἰς Ἰορδανίαν ὡσαύτως, ἐν Ἀμάν, ἐν Φχές, ἐν Χούσουν, ἐν Ἰρμπετ, ἐν Μαδηβᾶ. Εἰς τὰς ἐπισκέψεις ταύτας ἐλειτουρήσατε, ἐκηρύξατε θεολογικῶς και ἁγιοπατερικῶς, διενείματε τό

Κυριακόν φυλλάδιον «Φῶς Χριστοῦ- Νούρ - Ἴλ- Μασίχ», ἠκροάσθητε μετ' εὐαιθησίας τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ καί ἐπροτείνατε λύσεις εἰς προβλήματα. Ἐβοηθήσατε οἰκονομικῶς φοιτηταῖς, μαθηταῖς, πτωχοῖς.

Ὅσον ἀφορᾷ τάς ἄλλας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἐκαλλιεργήσατε σχέσεις ἀγαθάς, προωθούσας τήν ἐν Χριστῷ ἐνότητα μετ' αὐτῶν. Ἦδη ἐπετελέσατε τήν πρώτην εἰρηνικὴν Ὑμῶν ἐπίσκεψιν εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἐν ᾗ ἀνευέωθησαν καί ἐδραιώθησαν ἐπί τῶν στερεῶν παραδοσιακῶν κανονικῶν βάσεων αἱ σχέσεις καί ἡ συνεργασία τῶν δύο πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων. Ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης μετέσχε μετὰ συνοδείας ἀρχιερέων τῆς ἐν Γενεύῃ ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συγκληθείσης Διηρυμένῆς Συνόδου, λαβούσης ἀπόφασιν ἐπιλύσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προβλήματος τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, δρομολογήσασαν τήν πρόσφατον ἐκλογήν νέου αὐτῆς Ἀρχιεπισκόπου. Ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπεσκέφθητε τό ΠΣΕ, ἐν ᾧ ἐπαναπροσδιωρίσατε καί ἀνεβαθμίσατε τήν θέσιν τοῦ Πατριαρχείου μετ' αὐτοῦ.

Τῇ καθοδηγήσει Ὑμῶν ἐπετεύχθη πρόοδος εἰς τόν τομέα τῶν Οἰκονομικῶν, οὐχί φυσικῶς διά τόν ἐμπλουτισμόν ἀλλά διά τήν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τοῦ Πατριαρχείου. Διά τῆς ἐργασίας τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐξαρχίας τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου καί τῆς χρηστῆς καί διαφανοῦς διαχειρίσεως ἀφ' ἑνός μὲν ἡ περιουσία τοῦ Πατριαρχείου κατοχυροῦται ὁσημέραι, ἀφ' ἑτέρου δέ οἱ Ἁγιοταφῖται Πατέρες, ὁ ἕγγαμος κληρὸς καί οἱ διδάσκαλοι λαμβάνουν ἐγκαίρως καί ἄνευ καθυστερήσεως τήν μηνιαίαν αὐτῶν εὐλογίαν ἢ μισθοδοσίαν παρά τό γεγονός ὅτι οἱ τραπεζικοὶ καί οἱ οἰκονομικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ Πατριαρχείου κρατοῦνται κεκλεισμένοι καί ἐσφραγισμένοι. Διά συναφθέντος πρό ἔτους δανείου ὑπό τοῦ Πατριαρχείου, δι' ἀξιοποιήσεως διασωθείσης δωρεᾶς καί διά προσφάτου ἰσχυρᾶς οἰκονομικῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐξωφλήθη τό εἰς 9.000.000\$ ἀνελθόν χρέος τοῦ Πατριαρχείου ἐκ τῆς συμφωνίας τοῦ Ἄμποῦ-Τόρ καί ἀπετράπη ὁ κίνδυνος κατασχέσεως τῆς περιουσίας ἡμῶν ἐκεῖ καί ἀλλαχοῦ.

Διά τῆς ἐπισκέψεως τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος εἰς τόν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καί ἀκολούθως τόν Πρωθυπουργόν τῆς Ἑλλάδος καί τήν Ὑπουργόν καί τόν Ὑφυπουργόν Ἐξωτερικῶν ἐδραιώθησαν αἱ σχέσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀνέκαθεν ὑπῆρχον μεταξύ Πατριαρχείου καί Ἑλλάδος ὡς διαδόχου τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας προστάτιδος τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἐν ἀμοιβαιότητι πρὸς τό ἔμπρακτον ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλλάδος διά τό Πατριαρχεῖον ἀνταποκρινόμενος, Ὑμεῖς Μακαριώτατε, κατωχυρώσατε διά συνοδικῆς ἀποφάσεως τήν ὀλοκλήρωσιν τῆς ὑπό τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου Βενεδίκτου πράξεως ἐκχωρήσεως τεμαχίου γῆς ἐκτάσεως πέντε στρεμμάτων τοῦ Πατριαρχείου παρά τῷ ξενοδοχείῳ Κίνγκ Ντέϊβιντ πρὸς ἀνέγερσιν Ἑλληνικοῦ Προξενείου.

Αἱ σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου ἡμῶν μέ τάς ἄλλας Χριστιανικὰς Κοινότητας τῆς Ἁγίας Γῆς ἐπανῆλθον εἰς τήν ὑπό τοῦ προσκυνηματικοῦ καθεστώτος ρυθμιζομένην κατάστασιν αὐτῶν. Ἀπόδειξις ἢ διά τῆς Ὑμετέρας πρωτοβουλίας ἐπικρατήσασα λύσις εἰς τό δημιουργηθέν, ὡς μή ὠφελε, πρόβλημα τῆς κλειδός τῆς Βασιλικῆς τῆς Βηθλεέμ, ἀποτελοῦσα προηγούμενον καί διά τήν ἐπίλυσιν ἄλλων προσκυνηματικῶν προβλημάτων.

Ταῦτα ἐπιτελεσθέντα ὑπό τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος συμπαραστατουμένης καί βοηθουμένης ὑπό τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου καί τῆς Ἁγιοταφιτικῆς ἡμῶν Ἀδελφότητος, μαρτυροῦν ὅτι τό Πατριαρχεῖον βαίνει τήν ἀνοδικήν αὐτοῦ πορείαν, διαδραματίζον τόν θρησκευτικόν, κοινωνικόν, πολιτιστικόν, συμφιλιωτικόν καί εἰρηνευτικόν ρόλον, τόν ὁποῖον διεδραμάτιζε διά μέσου τῶν αἰώνων εἰς τήν φυσικήν καί ἐκκλησιαστικήν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ τῆς Ἁγίας Γῆς. Διά τοῦτο καί τό κῦρος καί ἡ ἀξιοπιστία αὐτοῦ ὁσημέραι ἀποκαθίστανται. Ταῦτα ἀναφέρομεν οὐχί βεβαίως ὑπερηφανευόμενοι, γέγραπται γάρ ὅτι, « ὅταν ποιήσητε πάντα τά διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν» (Λουκ. 16, 10). Ταῦτα ἡμεῖς ποιῶντες, προσάπτομεν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις εἶναι κεκλημένη νά δίδῃ μαρτυρίαν περί τῆς ἐν αὐτῇ πίστεως καί ἐλπίδος ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, ἵνα μή κλονίζεται ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν ἀνθρώπων πρός αὐτήν καί μωμῆται ἡ πίστις ἡμῶν. Ταῦτα ποιήσαντες, γνωρίζομεν ὅτι ἔχομεν νά ἐπιτελέσωμεν πολλά εἰσέτι καί ὅτι πολλή ἀφ' ἡμῶν ἡ ὁδός.

Εἰς τήν ἀρχήν ὅμως τῆς ὁδοῦ ταύτης, Μακαριώτατε, ἔχομεν εἰσέλθει ἀνεπιστρεπτί ὑπό τήν ἄγρυπνον καί ὀξυδερκή ποιμαντικήν Ὑμῶν καθοδήγησιν. Δεσμευμένοι συνειδητῶς, συμπορευθησόμεθα μεθ' Ὑμῶν ἀταλαντεύτως ἄχρι τέλους, ἀγωνιζόμενοι ἕκαστος ἡμῶν τόν ἑαυτοῦ προσωπικόν πνευματικόν ἀγῶνα τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως ἄνευ τοῦ ὁποίου καί ὁ ἀγιοταφιτικός καθίσταται ἀναποτελεσματικός καί βαθύνοντες τās πνευματικάς ἡμῶν ρίζας εἰς τά ζωποιοῦς πηγάς τῆς εὐαγγελικῆς καί πατερικῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἵνα «φέρωμεν καρπὸν πολύν» (Ἰω. 15, 5).

Ταῦτα, Μακαριώτατε, «πόρρω θωπείας δουλοπρεποῦς», ἵνα κατὰ τόν Μέγαν Βασίλειον εἶπω, πεποιθότως ἀναγράφων Ὑμῖν, ὑψῶ τό ποτήριον, εὐχόμενος ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀδελφότητος, ὅπως ὑγιαίνητε ἐπί ἔτη πλεῖστα, χαίροντες καί εὐτυχοῦντες βλέποντες τήν Ἀδελφότητα καί τό ποίμνιον ἐν ἐνότητι καί συνεργασίᾳ ἐπιτελοῦντας τήν ἀποστολήν αὐτῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ πρός σωτηρίαν ψυχῶν, ἔπαινον τοῦ εὐλογημένου γένους τῶν Ὀρθοδόξων Ρωμαίων καί δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ἡμῶν.

“ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ” ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Ἐξεφωνήθη ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντίνης Ἀρίσταρχο, στήν Ἡμερίδα Ἀγῶνος κατὰ τοῦ Ἀντισημιτισμοῦ, τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τοῦ Ἰσραήλ, στό Μουσεῖο Χωρῶν τῆς Βίβλου, τήν 26η Ἰανουαρίου 2004.

Ἀξιότιμε κ. ραβίνε,

Ἀξιότιμοι κ. ὑπουργοί,

Κυρίες, κύριοι,

Ὁ ἀντισημιτισμός ὡς ἀντίθεση ἢ προκατάληψη ἢ μίσος ἢ καταδίωξη ἐναντίον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους εἶναι πανάρχαιο φαινόμενο. Ἀπαντᾶται στοὺς χρόνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς καὶ τοὺς μετέπειτα μέχρι καὶ σήμερα. Τὰ αἷτια τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι θρησκευτικά, φυλετικά καὶ πολιτικο-οικονομικά. Τὰ ἀποτελέσματά του ἦταν γιὰ τὸ Ἰουδαϊκὸ γένος ἄλλοτε ἐπιζήμια κι ἄλλοτε καταστροφικά, ὅπως π.χ. ἡ καταστροφή τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος τὸ 70 μ.Χ. ἐπὶ Τίτου, ἡ καταστροφή τῶν Ἑβραϊκῶν Κοινοτήτων ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους κι ἡ ἐξόντωση τῶν ἑξὶ ἑκατομμυρίων Ἑβραίων στὴ Γερμανία καὶ τὶς χῶρες τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς κατὰ τὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Σήμερα στό Συνέδριο αὐτό, πού ἔχει ὡς θέμα του τὴν καταπολέμηση τοῦ ἀντισημιτισμοῦ, ζητεῖται σαφῶς κι ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας. Ζητεῖται ἡ στάση της ἔναντι τοῦ ἀνησυχητικοῦ τούτου φαινομένου. Μετὰ βεβαιότητος, νομίζω, μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ὁ ἀντισημιτισμός καταδικάζεται κατηγορηματικά ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τῶν ὁπαδῶν του εἶναι εὐμενῆς καὶ συμπαθῆς. Ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινότητα, ὡς πνευματικὸ θεῖο καὶ ἀνθρώπινο καθίδρυμα, ἀναγνωρίζει ὅτι ἔχει τὰ θεμέλιά της ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δέχεται ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς θεόπνευστα κι ὡς ἀποκάλυψη τοῦ θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Οἱ Πατριάρχες Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, οἱ δίκαιοι κι οἱ προφῆτες τοῦ Ἰσραήλ, εἶναι ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἰσραήλ εἶναι ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ θεοῦ κεκλημένος γιὰ τὸ Μεσσία. Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ ἐαυτὴν ὡς τὴν ἀγριέλαιο, ἡ ὁποία ἐνεκεντρίσθη στὴν κατὰ φύσιν καλλιέλαιο τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Δέχεται ὅτι δὲ βαστάζει αὐτὴ τὴ ρίζα, ἀλλὰ ὅτι ἡ ρίζα βαστάζει ἐκείνη (Ρωμ. 11, 18).

Ταυτόχρονα βεβαίως ἡ Ἐκκλησία δέχεται ὡς θεόπνευστα καὶ τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Βλέπει τὶς προφητεῖες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης νὰ ἐκπληρώνονται στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. Στό σημεῖο αὐτὸ Ἰουδαϊσμός καὶ χριστιανισμός, συναγωγή καὶ ἐκκλησία, διίστανται. Παρὰ τὴ διάσταση αὐτή, ἡ Ἐκκλησία σέ καμμία περίπτωση δὲ συμερίζεται τὴν καταδίωξη Ἰουδαίων ἢ ἄλλων ἀνθρώπων, πού δὲν εἶναι ἔτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Συμερίζεται τὴ στάση τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅταν λέγει ὅτι: ἄνυχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτός ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθήκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός τὸ κατὰ σάρκα" (Ρωμ., 9, 2-5).

Μὲ αὐτὴ τὴν πίστη ξεκίνησε ἡ Ἐκκλησία τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ διέγραψε ἀνά τὸν κόσμον μίαν ἱστορικὴ πορεία δύο χιλιάδων ἐτῶν. Στὴ διάρκεια τῆς πορείας αὐτῆς συνέβησαν καὶ λυπηρὰ γεγονότα: διεξήχθησαν ἀγῶνες μεταξὺ ρευμάτων καὶ κλίσεων, πού παρεξέκλιναν ἀπὸ τὴν ὁδὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ παρέκκλιση αὐτὴ ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐρμηνευτικὲς κι ἀπολογητικὲς, πού δικαίωσαν ἀλλαγές, οἱ ὁποῖες οὐδέποτε ἔλαβαν τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνάμεσα σ' αὐτέες δημιουργήθηκε αὐτονόητα μίαν τέτοια σχέση μὲ τὸν Ἰουδαϊσμό, ἕνας ἀντισημιτισμός, πού δὲν εἶχε τὴ θέση του στὶς πηγές. Ὑπῆρξαν μεμονωμένα θρησκευτικά πρόσωπα, ὁμάδες

καί κύκλοι, πού παρεξέκλιναν σέ πολεμική, βία καί καταδίωξη έν αντιθέσει πρός τό πνεῦμα τῆς άνεκτικότητας τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς άναγνωρίσεως στους Ἰουδαίους τῆς έθνικῆς ἢ θρησκευτικῆς τους ταυτότητας. Οί παρεκκλίσεις αυτές δέ βρῆκαν δικαίωση άπό τήν Ἐκκλησία ως συλλογικό σῶμα. Οί περιπτώσεις ύποτονικῆς άντιδράσεως στίς έκδηλώσεις άντισημιτισμοῦ άφοροῦν έπομένως τή Δυτική Ἐκκλησία τοῦ παρελθόντος καί ὄχι τήν Ὁρθόδοξη Άνατολική. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εὔτυχῶς δέν ἔχει νά παρουσιάσει συμπτώματα άντισημιτισμοῦ ἄξια μνείας. Άπεναντίας ἡ Ἑλληνική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τό Ἑλληνικό Ἔθνος ένιωσαν ως άνθρώπινο καί χριστιανικό χρέος τους τή διάσωση ὅσο τό δυνατό περισσοτέρων Ἑβραίων κατά τούς χρόνους τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς στήν Ἑλλάδα. Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Δαμασκηνός συνεκάλεσε τούς αντιπροσώπους τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων, τῶν Ἐπιστημονικῶν καί Ἐπαγγελματικῶν Ὁργανώσεων καί άπηύθυναν άπό κοινοῦ έντονο ύπόμνημα πρός τόν πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ, τό ὁποῖο κατέληγε ως έξῆς: ἄ έν ὀνόματι τῶν άκραιφνῶν έκείνων ιδεῶν, τάς ὁποίας τό Ἑλληνικόν Πνεῦμα καί ἡ ύψηλή καλλιέργεια τῆς πατρίδος σας άνύψωσαν εἰς συνθήματα πανανθρωπίνου άκτινοβολίας καί άσυζητήτου έπιβολῆς, έξαιτούμεθα, ὅπως ἡ ύφ' ἡμῶν ζητούμενη χάριν τῶν Ἰσραηλιτῶν συνυπηκόων μας άναστολή τῆς διώξεως των πραγματοποιηθῆ τάχιστα." Ἄξιο μνήμης έπίσης εἶναι ὅτι ὁ τότε Διευθυντής Ἀστυνομίας Πόλεων τῆς Ἑλλάδας, Ἄγγελος Ἐβερτ, πατέρας τοῦ σημερινοῦ πολιτικοῦ, κ. Μιλτιάδη Ἐβερτ, έξέδιδε γιά τούς Ἑλληνοεβραίους έλληνικές ταυτότητες μέ χριστιανικά ὀνόματα, προκειμένου νά άποτρέψει τήν άποπομπή τους στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως κι ὅτι ὁ Ἑλληνοεβραῖος Μαρδοχαῖος Φριζῆς, συνταγματάρχης τοῦ έλληνικοῦ στρατοῦ, έπεσε ἡρωικῶς μαχόμενος κατά τῶν Ἰταλῶν καί τιμᾶται άπό τήν Ἑλλάδα ως ἥρωας.

Παρόμοιες στάσεις έπεκράτησαν κατά τή διάρκεια τοῦ ὀλοκαυτώματος καί στή Βουλγαρία, ἡ Ἐκκλησία τῆς ὁποίας έξέδωσε συνοδική άπόφαση, έξαιτίας τῆς ὁποίας διασώθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι πολίτες της άπό τήν έξόντωση. Στή Σερβία, πού κι εκείνη δέχτηκε ὅμοια καταστροφή, έγιναν προσπάθειες άνωτάτου έπιπέδου γιά τή διάσωση τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, πού έγινε δεκτό ως ισότιμο μέ τό Σερβικό πληθυσμό. Ὅσον άφορᾷ τή Ρωσία, οἱ σχέσεις τῆς ὁποίας μέ τό Ἰουδαϊκό ἔθνος εἶναι τόσο άμφιλεγόμενες, κατά τή διάρκεια καί τήν έπαύριο τῶν άγριοτήτων τοῦ Κισίνιεβ, άπευθύνθηκε στό ἔθνος του ὁ άρχιεπίσκοπος τοῦ Κιέβου μέ λόγους άποφασιστικούς, πού καταδικάζουν τίς πράξεις αυτές κι έξεφώνησε λόγο άνευ προηγουμένου ύπέρ τῶν Ἰουδαίων. Μέ αυτό τόν τρόπο έξέφρασε ὁ άνώτατος έκκλησιαστικός ἄρχοντας τῆς Οὐκρανίας έπίσημα τή στάση τῆς Ἐκκλησίας χωρίς έπιφυλάξεις ἢ περιστροφές.

Ἄς εὐχηθοῦμε τό πνεῦμα αυτό τῆς συμπαραστάσεως, τῆς άλληλεγγύης καί τῆς συνεργασίας, πού άποπνέουν τά παραπάνω παραδείγματα, νά καθορίζει καί στό έξῆς τίς σχέσεις Ἰουδαϊσμοῦ καί Χριστιανισμοῦ γιά άμοιβαία ύποστήριξη, πρόοδο κι έπιτυχία καί προσφορά στό κοινωνικό σύνολο.

Μετά τό τέλος τῆς διαλέξεως, έρώτηση:

Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπ. Κωνσταντίνης κ. Ἀρίσταρχε,

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει μεγάλη δύναμη.

Έχει πολλούς πιστούς, θρησκευτικό λόγο κι ήθικες αξίες. Εάν θέλει, μπορεί να προωθήσει θέματα και να κατευθύνει μεγάλες δημόσιες διαδικασίες. Κατά το παρελθόν γνώριζε ή Έκκλησία να παραμένει ουδέτερη και να μη λαμβάνει θέση για φλέγοντα θέματα, που απασχολούσαν την ανθρωπότητα.

Ο ρόλος της Έκκλησίας κατά την περίοδο του ολοκαυτώματος, ιδιαίτερα όπως προκύπτει από πολλές έρευνες των τελευταίων ετών, ήταν πολύ προβληματικός, όσον αφορά τους Ιουδαίους κι αν ακόμη χρησιμοποιήσουμε την πιο ήπια γλώσσα.

Σεβασμ. Αρχιεπίσκοπε, Αρχιγραμματέα της Έλληνορθόδοξης Έκκλησίας στο Ισραήλ,

Σε ποιά έκταση σήμερα ή Έκκλησία, το Βατικανό κι άλλοι θρησκευτικοί παράγοντες δεσμεύονται σ' ένα αγώνα φανερό, δημόσιο, τηλεοπτικό και θρησκευτικό έναντι του αντισημιτισμού σ' όλες του τις εκφάνσεις;

Μήπως και σήμερα πάλι ή Έκκλησία προτιμά να έχει ήσωνα αντίδραση, να ουδετεροποιείται ή να έχει παθητική στάση;

Απάντηση:

Οι περίοδοι της ιστορίας της Έκκλησίας παραλάσσουν μεταξύ τους ανάλογα με τις περιστάσεις των καιρών. Έτσι ή Έκκλησία από την αρχή της ιδρύσεώς της μέχρι και το 312 βρισκόταν ή ίδια υπό διωγμό. Γεννήθηκε ως μία διωκόμενη κοινότητα. Δεν μπόρεσε να προστατέψει τον ίδιο τον εαυτό της. Σ' αυτή την περίοδο απέκτησε εκατομμύρια μάρτυρες. Μέ το διωγμό ή Έκκλησία έγινε όμοιοπαθής με το διωκόμενο Ισραήλ και του συμπαραστάθηκε στο μέτρο των δυνάμεών της. Η Έκκλησία έβλεπε στην αρχή τον εαυτό της ως μέρος του Ισραήλ. Οι διαχωριστικοί προσδιορισμοί είναι μεταγενέστεροι. Το στοιχείο αυτό του διωγμού ανήκει στο ήθος της Έκκλησίας. Είναι το ήθος των προφητών. Ο Μωϋσής αρνήθηκε να ονομάζεται υιός θυγατρός Φαραώ και προτίμησε να συγκακουχείται με το λαό του θεού (Έβρ. 11, 24). Η Έκκλησία δεν προκαλεί το διωγμό, το δέχεται όμως, όταν ο θεός τον επιτρέπει να έλθει. Η Ανατολική Ορθόδοξη Έκκλησία βρέθηκε υπό διωγμό ορισμένες φορές ακόμη και στο πλαίσιο του χριστιανικού Βυζαντινού κράτους. Προτίμησε όμως να διώκεται κι όχι να διώκει. Γι' αυτό κι ή ιεραποστολή της Έκκλησίας αυτής είναι ανεκτική και πολιτισμένη.

Το πρόβλημα αρχίζει, όταν με το σχίσμα της Έκκλησίας, μία ορισμένη Έκκλησία, ή Δυτική, απελευθερώνει τον εαυτό της από την καταδίωξη, χειραφετείται από το κράτος, αποκτά ή ίδια κοσμική δύναμη και θεωρεί τον εαυτό της ως νικητή. Με τή νοοτροπία του νικητού ή Δυτική Έκκλησία δεν μπόρεσε ορισμένες φορές στο παρελθόν να αποφύγει να καταδιώξει ανθρώπους, που αντιστέκονταν στη θέλησή της, ανάμεσα στους οποίους και Ιουδαίους. Στο έρώτημα, αν ή Έκκλησία σήμερα είναι διατεθειμένη να αναλάβει επίσημα φανερό αγώνα έναντι του αντισημιτισμού, μπορώ να απαντήσω θετικά, όσον αφορά την Ορθόδοξη Έκκλησία, στην οποία ανήκω και στην ιστορία της οποίας, όπως ανέφερα στην ανακοίνωσή μου, δεν υπήρξαν κρούσματα αντισημιτισμού αξια μνείας, αλλά απεναντίας εκδηλώσεις συμπαραστάσεως και αλληλεγγύης προς τους Ιουδαίους. Όσον αφορά το Βατικανό, στο οποίο δεν ανήκω, νομίζω ότι ο αγώνας του έναντι του αντισημιτισμού θα είναι πιο φανερός και πιο αποτελεσματικός, όσο περισσότερο

ἀποβάλλει ἀπό τό πνεῦμα τῆς δυνάμεως τοῦ νικητοῦ καί ἐπιστρέφει στό πνεῦμα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ διωγμοῦ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

“ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ” ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Ἡ δήλωση τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποτελεῖ ἕνα ἀξιόλογο κείμενο, πού μπορεῖ νά ἀποτελέσει τή βάση γιά διαπραγματεύσεις καί τήν ἐπίτευξη τῆς εἰρήνης.

Στό κείμενο αὐτό κατέληξαν οἱ μέτοχοι τῆς Διασκέψεως, ὕστερα ἀπό συζητήσεις, διαπραγματεύσεις, ἀντιθέσεις καί διαφωνίες δύο ἡμερῶν. Ἀξίζει νά ἀναφερθοῦν στιγμιότυπα ἀπό τίς συζητήσεις. Στή Διάσκεψη αὐτή διαβάστηκε μήνυμα τοῦ Προέδρου Ἀραφάτ ἀπό τό Σεῖχη Ταλάλ. Στό μήνυμα αὐτό ἀκούστηκαν παράπονα καί διαμαρτυρίες, ὅπως ὁ θάνατος ἀθῶν Παλαιστινίων ἀπό τίς Ἰσραηλινές ἐπιθέσεις, ἡ καταστροφή ἀγρῶν καί οἰκιῶν, ἡ ἐκδίωξη τῶν Παλαιστινίων ἀπό τά πάτρια ἐδάφη τους, ὁ στόχος τῶν Παλαιστινίων νά δημιουργήσουν ἀνεξάρτητο κράτος μέ πρόεδρο τόν Ἀραφάτ καί μέ πρωτεύουσα τήν Ἱερουσαλήμ, πόλη τῆς εἰρήνης μέ ἐλεύθερη πρόσβαση γιά ὅλες τίς θρησκεῖες βάσει τῶν διεθνῶν συνθηκῶν 242, 33 καί 425, 194, ἐπιστροφή τοῦ Ἰσραήλ στά σύνορα πρό τοῦ 1967.

Ὁ Σεῖχης Ταμίμη ἀνέφερε ἐν συνεχείᾳ ὅτι στό Κοράνιο δέ χωρίζονται τά ἔθνη. Ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι τό θεμέλιο τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ δικαιοσύνη μετά φίλων καί ἐχθρῶν σέ καιρό εἰρήνης καί σέ καιρό πολέμου. Ὅτι πρέπει νά γίνει ἄρση τοῦ δόλου. Ὅτι στούς Παλαιστινίους ἐπεβλήθη δόλος ἱστορικός τό 1948. Ἐκδιώχτηκαν οἱ Παλαιστίνιοι τῶν οἰκιῶν τους. Ἀπαγορεύεται ἡ προσευχή στά τεμένη καί τίς ἐκκλησίες. Ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ μετακίνηση ἀπό πόλη σέ πόλη. Ὁ Ἀραφάτ εἶναι πολιορκημένος καί δέν μπορεῖ νά μεταβεῖ στή Βηθλεέμ. Οἰκίες καταστράφηκαν. Ζητᾶμε τήν ἄρση τοῦ δόλου καί τῆς ἀπάτης. Τό Ἰσλάμ εἶναι θρησκεία τοῦ ἐλέους καί τῆς συγχωρήσεως. Πρὶν ἀπό ὅλα πρέπει νά γίνει ἄρση τῶν δεσμῶν, τῶν φόνων, τῶν καταστροφῶν τῶν οἰκιῶν καί τῶν ἀπαγορεύσεων τῆς μεταβάσεως στά τεμένη. Ἀναγνώρισις τοῦ κράτους τῶν Παλαιστινίων μέ πρωτεύουσα τὰ Ἱεροσόλυμα.

Στά λόγια τοῦ Ταμίμη ἀνταπάντησε ὁ Μελχιόρ λέγοντας . Θά μπορούσαμε κι ἐμεῖς νά κάνουμε πολεμική, ὅπως ὁ Ταμίμη. Θά μπορούσαμε νά ποῦμε τόν πόνο μας. Ὑπάρχει τεῖχος δακρῶν. Ἀγαπᾶ τό Ἰσραήλ καί τούς Παλαιστινίους. Πρόσφατα σκοτώθηκε Ἰσραηλινός στήν Μπετζάλλα. Ἐάν δέν ὑπάρχει εἰρήνη στούς Παλαιστινίους, δέν θά ὑπάρχει καί στούς Ἰσραηλινούς. Πολλές φορές ἡ θρησκεία ἐξάπτει, καταστρέφει, ἐνῶ πρέπει νά λυτρώνει. Ὑπάρχει περιθώριο πνευματικότητας. Ἐ-μαστε πιστοί. Πρέπει νά βοηθήσουμε τούς πολιτικούς.

Ὁ Ραβίνος Δαβίδ Ρόζεν εἶπε ὅτι τὴν ἀπόλυτη δικαιοσύνη τὴν ἔχει μόνο ὁ Θεός. Πῶς συμβιβάζεται ἡ εἰρήνη μέ τὴ δικαιοσύνη. Διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας εἶπε, ἂν μπορούμε νά πᾶμε πέρα ἀπό τόν πόνο μας. Νά συγχωρέσουμε ἀλλήλους. Θά κατακριθοῦμε ἀπό τὰ παιδιὰ μας.

Ὁ Μουάλιμ εἶπε ὅτι ἔχουμε ἱστορική ἀποστολή. Ὅτι ὀφείλουμε νά ἐπιτύχουμε ἐκεῖ, ὅπου ἀπέτυχαν οἱ πολιτικοί. Ὅτι δικαιοσύνη καί εἰρήνη κατεφίλησαν. Ὅτι ἡ ἄκρα δικαιοσύνη εἶναι ἄκρα ἀδικία.

Ἀπό πλευρᾶς Ἰσραηλινῶν ἀκούστηκαν λόγοι, ὅπως ὅτι πρέπει νά κλάψουμε μαζί γιὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν, γιὰ τούς νεκρούς μας. Ὅτι κατὰ τὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο καί μετὰ ἀπ' αὐτόν τὸ νά εἶναι κανεῖς Ἰουδαῖος, ἰσοδυναμοῦσε μέ τὸ δαίμονα. Καί σήμερα ἀκόμη ὑπάρχει ἀντισημιτισμός, ὑπάρχει ἔλλειψη γνώσεως τῶν Ἰουδαίων. Συνέβηκαν τρομερὰ γεγονότα, ὅπως ἡ ἔκρηξη στό Ἑλ-Ἄκσα. Ὅμως καί ἀπίστευτα. Ποιός θά μπορούσε νά πιστέψει στήν ἔλευση τοῦ Σαντάντ στήν Ἑβραϊκή Βουλή. Ἀναμένουμε παρά ταῦτα νά ἔλθει ὁ Μεσίας, ὁπότε θά συμβοσκηθεῖ ὁ λύκος μέ τὸ ἀρνί.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Μεγαλοδύναμου καί Ἐλεήμονος Θεοῦ οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν τριῶν μεγάλων θρησκείων, Ἰουδαϊσμοῦ, Χριστιανισμοῦ καί Ἰσλάμ στήν Ἁγία Γῆ δεσμεύονται νά θέσουν τέρμα στή βία καί τὴν αἱματοχυσία, ἡ ὁποία ἀναιρεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου στή ζωὴ καί τὴν ἀξιοπρέπεια. Ὁ θάνατος ἀθῶων ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ εἶναι βεβήλωση τοῦ ὀνόματός Του καί δυσφήμιση τῆς θρησκείας ἀνά τόν κόσμο. Ἡ βία στήν Ἁγία Γῆ εἶναι κακό, ἐναντίον τοῦ ὁποίου πρέπει νά ἀντιταχθοῦν ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοί. Ἀναζητοῦμε νά ζοῦμε μαζί ὡς γείτονες σεβόμενοι ὅ ἕνας τὴν ἀκεραιότητα τῶν ἱστορικῶν καί θρησκευτικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου. Κάνουμε ἔκκληση πρὸς ὅλους νά ἀντιταχθοῦν στήν ὑποδαύλιση, τὸ μίσος καί τὴν παρερμηνεία τοῦ ἄλλου καί προσευχόμαστε γιὰ τὴν ἀληθινὴ εἰρήνη τῆς Ἱερουσαλήμ καί τῆς Ἁγίας Γῆς.

“ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ’ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Οἱ Ἅγιοι Τόποι μέ κέντρο τὴν Ἱερουσαλήμ ἀποτελοῦν ἐδῶ καί αἰῶνες τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς, τὸν πόλο ἔλξεως, τὸν τόπο συναντήσεως πολλῶν γενεῶν διαφόρων λαῶν καί θρησκείων. Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων ἔζησαν τὴ ζωὴ τους μέ τὴ δύναμη, πού ἄντλησαν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη στήν Ἱερουσαλήμ ἢ ἀπὸ τὸ ὄνειρο τῆς ἐπίσκεψης σ' αὐτήν, ἔστω κι ἂν αὐτὴ δέν πραγματοποιήθηκε. Τὴ νοσταλγία τῆς κάθε ἀνθρώπινης ψυχῆς γιὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐκφράζει καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο κείμενο ὁ ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, “ἐάν ἐπιλάθωμαί σου Ἱερουσαλήμ, κολληθεῖν ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου.” (137, 5-6).

Τί είναι άραγες εκείνο, πού προκαλεῖ τή γοητεία καί τή νοσταλγία γιά τήν Ἱερουσαλήμ; Τί είναι εκείνο πού ἐλκύει τούς πολυάριθμους προσκυνητές, παρά τό ὅτι ἀκούγονται σ' αὐτή καί φόνοι καί μάχες καί κλοπές καί μοιχεῖες, ὅπως ἔχει πεῖ κι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης τόν 4 μ.Χ. αἰ. στό ἔργο του “Περί τῶν ἀπιόντων εἰς Ἱεροσόλυμα” κι ὅπως ἐμεῖς σήμερα γινόμαστε μάρτυρες;

Σύμφωνα μέ τό βλέμμα ἐνός χριστιανοῦ κι εἰδικά ὀρθοδόξου ἐκεῖνο πού προκαλεῖ τήν ἔλξη εἶναι ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καί παρανομίες ἡ Ἱερουσαλήμ κι οἱ ἄλλοι Ἅγιοι Τόποι εἶναι ἅγιοι, γιατί σ' αὐτούς ἔλαβαν χώρα θεῖα γεγονότα κινούμενα ἀπό τό θεό γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Στούς Ἅγίους Τόπους γράφτηκε ἀπό τό θεό ἡ Ἱερά ἱστορία. Ἡ ἱστορία, πού εἶχε ὡς σκοπό τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Στήν Ἱερουσαλήμ ὁ βασιλιάς Σολομών ἔκτισε τό Ναό τοῦ θεοῦ. Σ' αὐτό λάτρευσαν τόν ἕνα θεό γιά μία χιλιετία οἱ Ἰουδαῖοι. Σ' αὐτόν κήρυξαν οἱ προφῆτες καί προετοίμασαν τό λαό τοῦ θεοῦ γιά τήν ὑποδοχή τοῦ Χριστοῦ. Στό ναό αὐτό κήρυξαν καί προσευχήθηκαν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός κι οἱ ἀπόστολοι.

Στήν Ἱερουσαλήμ τέλεσε τό Μυστικό Δεῖπνο κι ἱερούργησε τή Νέα Διαθήκη μεταξύ θεοῦ καί ἀνθρωπότητας, σταυρώθηκε κι ἀναστήθηκε ὁ ἰδρυτής τῆς χριστιανικῆς θρησκείας κι ἐκκλησίας. Ἀπό τήν Ἱερουσαλήμ στάλθηκαν οἱ ἀπόστολοι “νά κηρύξουν τό εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει” (Μάρκ.16,15). Στήν Ἱερουσαλήμ προετράπησαν νά παραμείνουν μέχρις νά ἐνδυσθῶν δύναμιν ἐξ ὕψους. (Λουκ. 24, 49). Στήν Ἱερουσαλήμ κατῆλθε τό Πνεῦμα τό Ἅγιο τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. 2), γενέθλια ἡμέρα τῆς ἐκκλησίας κι ἀπαρχή τῆς ἐξόδου της πρὸς τόν κόσμον. Στήν Ἱερουσαλήμ σχηματίστηκε ἡ πρώτη χριστιανική κοινότητα καί βιώθηκε ἔμπρακτα ἡ ἀγάπη κι ἡ κοινοκτημοσύνη τῶν ἀγαθῶν. Στήν Ἱερουσαλήμ συγκλήθηκε ὑπό τόν πρῶτο ἐπίσκοπό της Ἰάκωβο τόν Ἀδελφόθεο τό 49 μ.Χ. ἡ πρώτη Ἀποστολική Σύνοδος, πού ἀποτελέσε τό πρότυπο συγκλήσεως ὅλων τῶν τοπικῶν καί οἰκουμενικῶν συνόδων τῆς ἐκκλησίας.

Τά γεγονότα αὐτά σημάδεψαν μιά γιά πάντα τήν Ἱερουσαλήμ στή χριστιανική συνείδηση καί τήν ἀνέδειξαν σέ μητέρα, μητρόπολη τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἐφόσον τά γεγονότα αὐτά εἶναι ἅγια, ἐπόμενο εἶναι νά θεωροῦνται ἅγιοι κι οἱ τόποι, στούς ὁποίους αὐτά ἔλαβαν χώρα, γιατί ἔγιναν δεκτικοί τῆς ἐνεργείας ἡ τῆς ἐμφανείας τοῦ θεοῦ. Τοῦτο εἶναι σύμφωνο μέ τή Βίβλο κατά τό, “Μωϋσῆ, Μωϋσῆ, λῦσαι τό ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γάρ τόπος ἐν ᾧ σύ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστὶ” (Ἐξ. 3, 6).

Γι' αὐτό, ὅταν ἡ ἐκκλησία ἐλευθερώθηκε ἀπό τή βία τῶν διωγμῶν καί βγήκε ἀπό τά ὑπόγεια στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, θέλησε νά διατηρήσει στή μνήμη της τούς τόπους αὐτούς ὡς τό περιέχον, τό γεωγραφικό περιβάλλον τῶν θείων καί σωτηριωδῶν γεγονότων. Γιά τή διατήρησή τους ἀνήγειρε ναούς, μεγαλοπρεπεῖς, ὅπως τό Ναό τῆς Ἀναστάσεως, τόν πρῶτο μεγάλο ἱστορικό ναό τῆς χριστιανοσύνης, πού οἰκοδόμησε ἡ Ἁγία Ἐλένη ἀπό τό 326-336 στόν τόπο τῆς σταυρώσεως καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ οἰκοδομική αὐτή δραστηριότητα ἐπεκτάθηκε στή

Βηθλεέμ, τό Χωρίο τῶν Ποιμένων, τή Ναζαρέτ, τή Τιβεριάδα καί σ' ἄλλους τόπους, πού συνδέονταν μέ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μέ τόν τρόπο αὐτό τά συγκεκριμένα θεῖα καί ἱστορικά γεγονότα βιώνονταν στόν τόπο, στόν ὁποῖο ἄπαξ συνέβηκαν, καθιστάμενα ζωηρότερα στή συνείδηση τῶν πιστῶν. Μέ τήν ἀνέγερση ναοῦ ὁ χῶρος καθίστατο λειτουργικός, προσκύνημα, τόπος λατρείας. Ἐπαυε νά εἶναι ἕνας φυσικός τόπος ἢ ἀρχαιολογικός χῶρος. Οἱ πιστοί ἀγιάζονταν ἀπό τήν ἀγιότητα τῶν τόπων ἀλλά κι ἀπό τήν ἀγιαστική δύναμη κι ἐνέργεια τῶν τελουμένων μυστηρίων καί τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν πράξεων.

Ἀπό μία τέτοια ἀντίληψη γιά τούς ἀγίους τόπους, σύμφωνα δηλαδή μέ τήν ὁποία αὐτοί εἶναι ἅγιοι καί μέσα σ' αὐτούς οἱ πιστοί μετέχουν σέ ἀγιαστικά γεγονότα, ξεπροβάλλει τό αἶτημα τῆς ἐπισκέψεως σ' αὐτούς, γιά τή θέαση, τή θεωρία, τήν προσκύνηση τῶν θείων πράξεων, τή μετοχή σ' αὐτές καί τόν ἀγιασμό. Γι' αὐτό ἀπό τόν 4ο μ.Χ. αἰ. κι ἔπειτα παρατηρεῖται ἀθρόα ἡ προσέλευση προσκυνητῶν στούς Ἁγίους Τόπους. Τό ἐνδιαφέρον τῶν πιστῶν δέν περιορίζεται μόνο στούς τόπους, στούς ὁποίους ἔχουν συμβεῖ σωτήρια γεγονότα, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καί πρός τά μοναστήρια τῆς ἐρήμου γιά τή συνάντηση ἀγίων ἀνδρῶν καί τήν ἐξαίτηση τῶν προσευχῶν του καί τῶν συμβουλῶν τους. Ἡ προσκύνηση αὐτή τῶν ἀγίων τόπων γιά ἕνα ὀρθόδοξο χριστιανό συνιστᾶται ὡς ἐνισχυτική, βοηθητική κι ἐμπεδωτική τῆς πίστεως, ὄχι ὅμως κι ὡς ἕνας ἀπό τούς ὅρους γιά τή σωτηρία, ὅπως θεωρήθηκε ἀργότερα στό Ρωμαιοκαθολικισμό οὔτε πάλι ὡς ἀπορριπτέα, ὅπως στόν Προτεσταντισμό.

Χαρακτηριστικά πατερικά κείμενα, πού ἀπηχοῦν τή συνείδηση τῆς ἐκκλησίας γιά τούς ἀγίους τόπους ἀποτελοῦν τά κάτωθι ἀποσπάσματα τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Νύσσης καί τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Κατά τόν ἅγιο Κύριλλο Ἱεροσολύμων στίς Κατηγήσεις του οἱ ἅγιοι τόποι εἶναι οἱ μάρτυρες τῆς ἱστορικότητας τῶν θείων γεγονότων: “Μαρτυρεῖ ὁ μακάριος τῆς φάτνης τόπος.... Μαρτυρεῖ ὁ Ἰορδάνης ἐν ποταμοῖς..... Μαρτυρεῖ θάλασσα Τιβεριάδος ἐν θαλάσσαις..... Τό ὄρος τῶν Ἐλαιῶν μαρτυρεῖ το Ἅγιον” (Ἀγ. Κυρίλλ. Ἱεροσ., Κατηχ. Φωτιζ. Ι, 19).

Παρόμοια στούς “ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους” βλέπει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης τά “σύμβολα τῆς δια σαρκός ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου (Περί τῶν ἀπιόντων εἰς Ἱεροσόλυμα, Ἐκδ. Jaeger, VII, I, II, σ. 14, στ. 12), βλέπει “τά γνωρίσματα καί τά ὑπομνήματα τῆς τοῦ δεσπότου ὑπέρ ἡμῶν φιλανθρωπίας” (Ταῖς κοσμιωτάταις, ἔκδ. Jaeger, τόμ. VII, II, σ. 20, στ. 1 καί στ. 22-23). Ἡ χαρά του ἐκ τούτου εἶναι μεγάλη. Ἀκόμη ὅμως μεγαλύτερη εἶναι ἡ χαρά του, ὅταν βλέπει “ἐναργῆ τά σημεία” τῶν ἀγίων τόπων στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, γιατί πιστεύει ὅτι “ ἡ Βηθλεέμ, ὁ Γολγοθᾶς, ὁ Ἐλαιῶν, ἡ Ἀνάστασις εἶναι ἀληθῶς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ τόν θεόν ἔχοντος.” (Ἐνθ. ἀνωτ., στ. 8-9). Ἡ γεωγραφική θέση καί γλωσσική σημασία καί γνώση τῶν ἀγίων τόπων χρησιμοποιεῖται ἀπό τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης ὡς βᾶθρο γιά τή μετάβαση στήν πνευματική-ἀλληγορική ἐρμηνεία τους. Ἔτσι π.χ. στήν Ζ' ὁμιλία του στόν Ἐκκλησιαστή μᾶς πληροφορεῖ γιά τό ὄρος Σιών ὅτι εἶναι “ὄρος τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἄκρας ὑπερφαινόμενον”(Ἐκδ. Jaeger, τόμ. Φ, σ. 398, στ. 12-13), τό ὁποῖο μᾶς “προτρέπει νά φθάσωμεν εἰς τήν ἀκρόπολιν τῶν ἀρετῶν, ἦν τῷ ὀνόματι Σιών παραδηλοῖ δι' αἰνίγματος”(ἔνθ.

άνωτ., στ. 14-16). Πάλι τά ὄρη Βαιθήλ, πού σημαίνουν στήν Ἑβραϊκή διάλεκτο τόν οἶκο θεοῦ, δηλώνουν κατά τόν αὐτό πατέρα “τόν ὑψηλόν καί οὐράνιον βίον” (Λόγ. ε΄, ἔκδ. Jaeger, τόμ. VI, σ. 143, στ. 13-16). Οἱ δύο πηγές τοῦ Ἰορδάνη Σενίρ καί Ἑρμών “ὑποφαίνουν τό μυστήριο τῆς ἀναγεννήσεως, ἐπειδή τό ἐκ τῶν πηγῶν τούτων ρεῖθρον ἀρχή γέγονε τῆς πρός τό θεῖον ἡμῶν μεταποιήσεως.” (Λόγ. ζ΄, Jaeger, τόμ. VI, σ. 250, στ. 10).

Κατά τόν Ἅγιο Ἰωάννη τό Δαμασκηνό οἱ ἅγιοι τόποι θεωροῦνται καί τόποι θεοῦ, ἐπειδή σ’ αὐτούς “ἔκδηλος ἡμῖν γέγονε ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια εἴτε διά σαρκός εἴτε ἄνευ σώματος.” (Ἐκδ. Ὁρθοδ. πίστεως, 13, 24-26).

Ἐφόσον οἱ Ἅγιοι Τόποι ἔχουν αὐτή τή θεολογική σημασία στή συνείδηση τῆς ἐκκλησίας, ἦταν ἐπόμενο νά ἐγερθεῖ τό θέμα τῆς φυλακῆς τους, τῆς διαφυλάξεώς τους καί γιά τό λόγο τοῦτο ἰδρύθηκε στήν Ἱερουσαλήμ ἕνα ἀπό τά πρῶτα μοναχικά τάγματα τῆς χριστιανοσύνης, τό τάγμα στό ὁποῖο ἀνήκει κι ὁ ὁμιλῶν, τό τάγμα τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Τάφου, τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος, ἀπό τά μέσα τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. μέχρι σήμερα. Τό τάγμα τοῦτο ὑπαγόμενο στό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων ἔχει τήν εὐθύνη τῆς διαφυλάξεως τῶν ἁγίων τόπων καί τῆς ὑποδοχῆς καί τῆς ξεναγήσεως τῶν προσκυνητῶν σ’ αὐτούς. Χάριν τῶν ἁγίων τόπων κι ἡ ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἀνυψώθηκε σέ Πατριαρχεῖο ἀπό τήν 4η Οἰκουμενική Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας τό 451 μ.Χ. μέ πρῶτο Πατριάρχη τόν ἅγιο Ἰουβενάλιο καί 140ο τό νεοκλεγέντα Πατριάρχη Εἰρηναῖο. Τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων εἶναι ἡ πρώτη χριστιανική ἀποστολική Ἐκκλησία, ἡ Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία ἔχει τή δικαιοδοσία της στούς Ἁγίους Τόπους. Ἐπεκτείνεται, ζεῖ καί δρᾷ στούς τόπους, στούς ὁποίους ἔζησαν κι ἔδρασαν ὁ Κύριος κι οἱ ἀπόστολοι. Οἱ Τόποι αὐτοί εἶναι οἱ τρεῖς Παλαιστίνες, ἡ α΄, β΄ καί γ΄, οἱ περιοχές δηλαδή τῆς Ἰουδαίας, Σαμαρείας καί Γαλιλαίας ἢ μέ τά σημερινά δεδομένα οἱ περιοχές τοῦ Ἰσραήλ καί τῆς Ἰορδανίας. Οἱ περιοχές αὐτές ἐκχωρήθηκαν στήν ἐκκλησία Ἱεροσολύμων μέ τήν ἀπόφαση τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 451. Τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων ἐπιβλέπει, διοικεῖ, ἐπιστατεῖ καί συντηρεῖ τούς ἁγίους τόπους εἰδικά μέσω τῆς Ἀγιοταφίτικῆς Ἀδελφότητος.

Τό ἔργο τῆς διαφυλάξεως τῶν Ἁγίων Τόπων ἔχει καταστεῖ συχνά διά μέσου τῶν αἰώνων ἐξαιρετικά ἐπίπονο, λόγω τῶν ἐπιβουλῶν ἐκ μέρους τῶν ἄλλων χριστιανικῶν δογμάτων γιά καταπάτηση κι ἀρπαγή τῶν δικαιωμάτων τῶν ὀρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ φυσικοί καί νόμιμοι κάτοχοι τῶν Ἁγίων Τόπων. Πολλοί ἁγιοταφίτες ἐκδαπανήθηκαν κι ἐκδαπάνησαν στόν ἀγῶνα αὐτό τῆς διαφυλάξεως τῶν προσκυνημάτων ὡς ὀρθοδόξων.

Στό ἔργο του αὐτό τό Πατριαρχεῖο εἶχε ἀνέκαθεν ἀρωγό τό γένος μας. Τό γένος τῶν ὀρθοδόξων Ρωμαίων τροφοδοτεῖ τήν Ἀγιοταφίτικὴ Ἀδελφότητα μέ ἄγαμους κληρικούς. Ἀρκετοί ἀπ’ αὐτούς ἦταν καί εἶναι Κύπριοι καί μάλιστα λόγιοι, καθηγητές τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ. Ἐνας ἀπ’ αὐτούς ἦταν ὁ Νεόφυτος ὁ Κύπριος, λόγιος κληρικός τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ αἵωνα μας μέ ἀξιόλογο συγγραφικό προσκυνηματικό ἔργο. Οἱ Κύπριοι ἁγιοταφίτες κληρικοί διακρίθηκαν στό ἀνακαινιστικό ἔργο, ὅπως ὁ μακαριστός Τιβεριάδος Γρηγόριος καί ὁ νῦν Ἀσκάλωνος Ἀρκάδιος. Ὁ Κύπριος ἱερομόναχος Φιλούμενος ἔδωσε καί τή ζωή του στό φρέαρ τοῦ Ἰακώβ.

Πέρα από τό ξμψυχο ύλικό σημαντική εΐναι κι ή ύλική βοήθεια, πού λαμβάνουν τό Πατριαρχείο, τά Προσκυνήματα κι οί Μονές από τήν Έλλάδα και τήν Κύπρο. Τοϋτο γίνεται μέσω τών κρατικών όργανισμών είτε από τήν Έλλαδική και τήν Κυπριακή Έκκλησία. Οί προσκυνητές επίσης φθάνοντας στους Άγίους Τόπους στηρίζουν τό Πατριαρχείο στη συντήρηση τών προσκυνημάτων είτε μέ τίς δωρεές τους σ' έκκλησιαστικά είδη είτε μέ τόν όβολό τους είτε μέ τρόφιμα ε·τε μέ τήν άφιέρωση περιουσιών. Οί άφιερώσεις περιουσιών γίνονταν κυρίως μέσω τών Έξαρχιών τοϋ Παναγίου Τάφου σέ πολλές χώρες τής όρθόδοξης επικράτειας. Στο έργο αυτό τοϋ Πατριαρχείου συμβάλλουν σύλλογοι, όπως ό δικός σας, σκοπός τοϋ όποίου εΐναι ή έννημέρωση τοϋ λαοϋ για τά προσκυνήματα, ή διεγερση τοϋ ένδιαφέροντος για έπίσκεψη σ' αυτά, ή διατήρηση στενών σχέσεων μεταξύ τών μελών τών δύο έκκλησιών Κύπρου κι Ίεροσολύμων κι ή ύλική ένίσχυση τών προσκυνημάτων, πού βρίσκονται σέ άνάγκες, πού δέν μπορούν νά καλυφθοϋν από τό Πατριαρχείο. Ο σύλλογός σας, πού ιδρύθηκε πρόσφατα, κι εύλογήθηκε από τόν Πατριάρχη, έχει και τήν συμπαράσταση τοϋ Πατριαρχείου στο θεάρεστο έργο, πού έπιτελει. Έκ μέρους τοϋ Πατριάρχη, τής Άγιοταφίτικης Άδελφότητας και προσωπικά εύχομαι τήν έπιτυχία τών στόχων σας μέχρι τέλους και τήν άντάμειψη τών κόπων σας μέ πολλαπλασίονα πνευματικά και ύλικά άγαθά.

Οί άνθρωποι στο ροϋ τής ιστορίας τους άλλοτε μεγαλούργησαν κι άλλοτε έγκλημάτησαν στους άγίους τόπους και για χάριν τών άγιων τόπων. Άνεξάρτητα από τή συμπεριφορά τών ανθρώπων τό βέβαιο εΐναι ότι τό μήνυμα τοϋ θεοϋ προς τόν άνθρωπο στους άγίους τόπους εΐναι ή άγάπη τοϋ θεοϋ κι ή συγκατάβασή του για τόν άνθρωπο, ή άγάπη τοϋ ανθρώπου προς τό συνάνθρωπο κι ή άνεκτικότητα προς τόν πλησίον. Εΐναι άλήθεια ότι ή Ίερουσαλήμ κι οί άγιοι τόποι της έχουν μεγάλη σημασία για τούς όπαδούς τής κάθε θρησκείας και τούς χριστιανούς τών περισσοτέρων όμολογιών, άλλ' έξ ίσου εΐναι άλήθεια ότι “πνεϋμα ό θεός και τούς προσκυνοϋντας αυτόν έν πνεύματι και άληθεία δεΐ προσκυνείν” (Ίω. 4, 24) και ότι “τοϋ Κυρίου ή γή και τό πλήρωμα αυτής” (Ψαλμ. 23(24), 1).

Σήμερα μπορεί κανείς, νομίζω, νά πει ότι εΐναι άρμονικότερη ή συμβίωση σ' αυτούς μέ γνώμονα τήν προσπάθεια τήρησης τοϋ status quo.

Ίεροσόλυμα, 7.7.01

The Israel Interfaith Association.

“Focus Jerusalem- its Holy Places”, ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

«Η Ίερουσαλήμ κι οί άγιοι τόποι της» αποτελοϋν έδώ και αιώνες τό σημείο

ἀναφορᾶς, τόν πόλο ἔλξεως, τόν τόπο συναντήσεως πολλῶν γενεῶν διαφόρων λαῶν καί θρησκειῶν. Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων ἔζησαν τή ζωή τους μέ τή δύναμη, πού ἀντλησαν ἀπό τήν ἐπίσκεψη στήν Ἱερουσαλήμ ἢ ἀπό τό ὄνειρο τῆς ἐπίσκεψης σ' αὐτήν, ἔστω κι ἂν αὐτή δέν πραγματοποιήθηκε. Τή νοσταλγία τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀλλά καί κάθε ἀνθρώπινης ψυχῆς γιά τά Ἱεροσόλυμα ἐκφράζει καλλίτερα ἀπό κάθε ἄλλο κείμενο ὁ ψαλμός τοῦ Δαβίδ, «ἐάν ἐπιλάβωμαί σου Ἱερουσαλήμ, κολληθεῖν ἢ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου» (137, 5-6).

Τί εἶναι ἄραγες ἐκεῖνο, πού προκαλεῖ τή γοητεία καί τή νοσταλγία γιά τήν Ἱερουσαλήμ; Τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἐλκύει τούς πολυάριθμους προσκυνητές, παρά τό ὅτι ἀκούγονται σ' αὐτή καί φόνοι καί μάχες καί κλοπές καί μοιχεῖες, ὅπως ἔχει πεῖ κι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης τόν 4 μ.Χ. αἰ. στό ἔργο του «Περί τῶν ἀπιόντων εἰς Ἱεροσόλυμα» κι ὅπως ἐμεῖς σήμερα γινόμαστε μάρτυρες;

Σύμφωνα μέ τό βλέμμα ἑνός χριστιανοῦ καί δὴ ὀρθοδόξου, ἐκεῖνο πού προκαλεῖ τήν ἔλξη εἶναι ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἀνθρώπινες αὐτές ἀδυναμίες καί παρανομίες ἡ Ἱερουσαλήμ εἶναι ἅγια, γιατί σ' αὐτή ἔλαβαν χώρα θεῖα γεγονότα κινούμενα ἀπό τό θεό γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Στήν Ἱερουσαλήμ γράφτηκε ἀπό τό θεό μεγάλο μέρος τῆς ἱερᾶς ἱστορίας. Τῆς ἱστορίας, πού εἶχε ὡς σκοπό τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Στήν Ἱερουσαλήμ ὁ Σολομών ἔκτισε τό Ναό τοῦ θεοῦ. Σ' αὐτό λάτρευσαν τόν ἕνα θεό γιά μία χιλιετία οἱ Ἰουδαῖοι. Σ' αὐτόν κήρυξαν οἱ προφῆτες καί προετοίμασαν τό λαό τοῦ θεοῦ γιά τήν ὑποδοχή τοῦ Χριστοῦ. Στό ναό αὐτό κήρυξαν καί προσευχήθηκαν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός κι οἱ ἀπόστολοι.

Στήν Ἱερουσαλήμ τέλεσε τό Μυστικό Δεῖπνο κι ἱερούργησε τή Νέα Διαθήκη μεταξύ θεοῦ καί ἀνθρωπότητας, σταυρώθηκε κι ἀναστήθηκε ὁ ἰδρυτής τῆς χριστιανικῆς θρησκείας κι ἐκκλησίας. Ἀπό τήν Ἱερουσαλήμ στάλθηκαν οἱ ἀπόστολοι «νά κηρύξουν τό εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει» (Μάρκ.16,15). Στήν Ἱερουσαλήμ προετράπησαν νά παραμείνουν μέχρις νά ἐνδυσθῶν δύναμιν ἐξ ὕψους. (Λουκ. 24, 49). Στήν Ἱερουσαλήμ κατήλθε τό Πνεῦμα τό Ἅγιο τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. 2), γενέθλια ἡμέρα τῆς ἐκκλησίας κι ἀπαρχή τῆς ἐξόδου της πρός τόν κόσμο. Στήν Ἱερουσαλήμ σχηματίστηκε ἡ πρώτη χριστιανική κοινότητα καί βιώθηκε ἔμπρακτα ἡ ἀγάπη κι ἡ κοινοκτημοσύνη τῶν ἀγαθῶν. Στήν Ἱερουσαλήμ συγκλήθηκε ὑπό τόν πρῶτο ἐπίσκοπό της Ἰάκωβο τόν Ἀδελφόθεο τό 49 μ.Χ. ἡ πρώτη Ἀποστολική Σύνοδος, πού ἀποτέλεσε τό πρότυπο συγκλήσεως ὄλων τῶν τοπικῶν καί οἰκουμενικῶν συνόδων τῆς ἐκκλησίας.

Τά γεγονότα αὐτά σημάδεψαν μιά γιά πάντα τήν Ἱερουσαλήμ στή χριστιανική συνείδηση καί τήν ἀνέδειξαν σέ μητέρα, μητρόπολη τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἐφόσον τά γεγονότα αὐτά εἶναι ἅγια, ἐπόμενο εἶναι νά θεωροῦνται ἅγιοι κι οἱ τόποι, στούς ὁποίους αὐτά ἔλαβαν χώρα, γιατί ἔγιναν δεκτικοί τῆς ἐνεργείας ἢ τῆς ἐμφανείας τοῦ θεοῦ. Τοῦτο εἶναι σύμφωνο μέ τή Βίβλο κατά τό, «Μωϋσῆ, Μωϋσῆ, λῦσαι τό ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γάρ τόπος ἐν ᾧ σύ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν» (Ἐξ. 3, 6).

Γι' αυτό, όταν η εκκλησία ἐλευθερώθηκε ἀπό τή βία τῶν διωγμῶν καί βγήκε ἀπό τά ὑπόγεια στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, θέλησε νά διατηρήσει στή μνήμη της τούς τόπους αὐτούς ὡς τό περιέχον, τό γεωγραφικό περιβάλλον τῶν θείων καί σωτηριωδῶν γεγονότων. Γιά τή διατήρησή τους ἀνήγειρε ναούς, μεγαλοπρεπεῖς, ὅπως τό Ναό τῆς Ἀναστάσεως, τόν πρῶτο μεγάλο ἱστορικό ναό τῆς χριστιανοσύνης. Ἡ οἰκοδομική αὐτή δραστηριότητα ἐπεκτάθηκε στή Βηθλεέμ, Ναζαρέτ καί σ' ἄλλους τόπους, πού συνδέονταν μέ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ. Μέ τόν τρόπο αὐτό τά συγκεκριμένα θεῖα καί ἱστορικά γεγονότα βιώνονταν στόν τόπο, στόν ὁποῖο ἄπαξ συνέβηκαν, καθιστάμενα ζωηρότερα στή συνείδηση τῶν πιστῶν. Μέ τήν ἀνέγερση ναοῦ ὁ χῶρος καθίστατο λειτουργικός, προσκύνημα, τόπος λατρείας. Ὁ πιστός ἀγιαζόταν ἀπό τήν ἀγιότητα τῶν τόπων ἀλλά κι ἀπό τήν ἀγιαστική δύναμη κι ἐνέργεια τῶν τελουμένων μυστηρίων καί τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν πράξεων.

Οἱ τόποι ὡς τοιοῦτοι ἀπαιτοῦσαν τή φυλακή, τή διαφύλαξη καί γιά τό λόγο τοῦτο ἰδρύθηκε στήν Ἱερουσαλήμ ἕνα ἀπό τά πρῶτα τάγματα τῆς χριστιανοσύνης, τό τάγμα στό ὁποῖο ἀνήκει κι ὁ ὀμιλῶν, τό τάγμα τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀπό τά μέσα τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. μέχρι σήμερα. Τό τάγμα τοῦτο ὑπαγόμενο στό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων ἔχει τήν εὐθύνη τῆς διαφυλάξεως τῶν ἁγίων τόπων καί τῆς ὑποδοχῆς καί τῆς ξεναγήσεως τῶν προσκυνητῶν σ' αὐτούς. Χάριν τῶν ἁγίων τόπων κι ἡ ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἀνυψώθηκε σέ Πατριαρχεῖο ἀπό τήν 4η Οἰκουμενική Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος τό 451 μ.Χ. μέ πρῶτο Πατριάρχη τόν ἅγιο Ἰουβενάλιο.

Ἀπό μία τέτοια ἀντίληψη γιά τούς ἁγίους τόπους, σύμφωνα δηλαδή μέ τήν ὁποία αὐτοί εἶναι ἅγιοι καί μέσα σ' αὐτούς οἱ πιστοί μετέχουν σέ ἀγιαστικά γεγονότα, ξεπροβάλλει τό αἶτημα τῆς ἐπισκέψεως σ' αὐτούς, γιά τή θέαση, τή θεωρία, τήν προσκύνηση τῶν θείων πράξεων, τή μετοχή σ' αὐτές καί τόν ἀγιασμό. Γι' αὐτό ἀπό τόν 4ο μ.Χ. αἰ. καί ἔπειτα παρατηρεῖται ἀθρόα ἡ προσέλευση προσκυνητῶν στους ἁγίους τόπους. Τό ἐνδιαφέρον τῶν πιστῶν δέν περιορίζεται μόνο στους τόπους, στους ὁποίους ἔχουν συμβεῖ σωτήρια γεγονότα, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καί πρὸς τά μοναστήρια τῆς ἐρήμου γιά τή συνάντηση ἁγίων ἀνδρῶν καί τήν ἐξαίτηση τῶν προσευχῶν του καί τῶν συμβουλῶν τους Ἡ προσκύνηση αὐτή τῶν ἁγίων τόπων γιά ἕνα ὀρθόδοξο χριστιανό συνιστᾶται ὡς ἐνισχυτική, βοηθητική κι ἐμπεδωτική τῆς πίστεως, ὄχι ὅμως κι ὡς ἕνας ἀπό τούς ὅρους γιά τή σωτηρία, ὅπως θεωρήθηκε ἀργότερα στό Ρωμαιοκαθολικισμό οὔτε πάλι ὡς ἀπορριπτέα, ὅπως στόν Προτεσταντισμό.

Χαρακτηριστικά πατερικά κείμενα, πού ἀπηχοῦν τή συνείδηση τῆς ἐκκλησίας γιά τούς ἁγίους τόπους ἀποτελοῦν τά κάτωθι ἀποσπάσματα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης καί τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Κατά τόν ἅγιο Κύριλλο Ἱεροσολύμων στίς Κατηγήσεις του οἱ ἅγιοι τόποι εἶναι οἱ μάρτυρες τῆς ἱστορικότητος τῶν θείων γεγονότων: «Μαρτυρεῖ ὁ μακάριος τῆς φάτνης τόπος.... Μαρτυρεῖ ὁ Ἰορδάνης ἐν ποταμοῖς..... Μαρτυρεῖ θάλασσα Τιβεριάδος ἐν θαλάσσαις..... Τό ὄρος τῶν Ἐλαιῶν μαρτυρεῖ το Ἅγιον» (Ἁγ. Κυρίλλ. Ἱεροσ., Κατηχ. Φωτιζ. Ι', 19).

Παρόμοια στους «ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους» βλέπει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης τά

«σύμβολα τῆς διὰ σαρκός ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου (Περί τῶν ἀπιόντων εἰς Ἱεροσόλυμα, Ἔκδ. Jaeger, VII, I, II, σ. 14, στ. 12), βλέπει «τά γνωρίσματα καί τά ὑπομνήματα τῆς τοῦ δεσπότου ὑπέρ ἡμῶν φιλανθρωπίας» (Ταῖς κοσμιωτάταις, ἔκδ. Jaeger, τόμ. VII, II, σ. 20, στ. 1 καί στ. 22-23). Ἡ χαρά του ἐκ τούτου εἶναι μεγάλη. Ἀκόμη ὅμως μεγαλύτερη εἶναι ἡ χαρά του, ὅταν βλέπει «ἐναργῆ τά σημεῖα» τῶν ἀγίων τόπων στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, γιατί πιστεύει ὅτι « ἡ Βηθλεέμ, ὁ Γολγοθᾶς, ὁ Ἐλαιών, ἡ Ἀνάστασις εἶναι ἀληθῶς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ τόν θεόν ἔχοντος.» (Ἐνθ. ἄνωτ., στ. 8-9). Ἡ γεωγραφική θέση καί γλωσσική σημασία καί γνώση τῶν ἀγίων τόπων χρησιμοποιεῖται ἀπό τόν Ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης ὡς βᾶθρο γιά τή μετάβαση στήν πνευματική-ἀλληγορική ἐρμηνεία τους. Ἔτσι π.χ. στήν Ζ΄ὀμιλία του στόν Ἐκκλησιαστή μᾶς πληροφορεῖ γιά τό ὄρος Σιών ὅτι εἶναι «ὄρος τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἄκρας ὑπερφαινόμενον» (Ἔκδ. Jaeger, τόμ. V, σ. 398, στ. 12-13), τό ὁποῖο μᾶς «προτρέπει νά φθάσωμεν εἰς τήν ἀκρόπολιν τῶν ἀρετῶν, ἦν τῷ ὀνόματι Σιών παραδηλοῖ δι' αἰνίγματος» (Ἐνθ. ἄνωτ., στ. 14-16). Πάλι τά ὄρη Βαιθήλ, πού σημαίνουν στήν Ἑβραϊκή διάλεκτο τόν οἶκο θεοῦ, δηλώνουν κατά τόν αὐτό πατέρα «τόν ὑψηλόν καί οὐράνιον βίον» (Λόγ. ε΄, ἔκδ. Jaeger, τόμ. VI, σ. 143, στ. 13-16). Οἱ δύο πηγές τοῦ Ἰορδάνη Σενίρ καί Ἑρμών «ὑποφαίνουν τό μυστήριον τῆς ἀναγεννήσεως, ἐπειδή τό ἐκ τῶν πηγῶν τούτων ρεῖθρον ἀρχή γέγονε τῆς πρός τό θεῖον ἡμῶν μεταποιήσεως.» (Λόγ. ζ΄, Jaeger, τόμ. VI, σ. 250, στ. 10).

Κατά τόν Ἅγιο Ἰωάννη τό Δαμασκηνό οἱ ἅγιοι τόποι θεωροῦνται καί τόποι θεοῦ, ἐπειδή σ' αὐτούς «ἔκδηλος ἡμῖν γέγονε ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια εἴτε διὰ σαρκός εἴτε ἄνευ σώματος» (Ἐκδ. Ὁρθοδ. πίστεως, 13, 24-26).

Ἐφόσον οἱ ἅγιοι τόποι ἔχουν αὐτή τή θεολογική σημασία στή συνείδηση τῆς ἐκκλησίας, εἶναι ἐπόμενο νά ἔχουν ἀποτελέσει διὰ μέσου τῶν αἰώνων τό ἀντικείμενο τῆς εὐσεβείας, ἐπισκέψεως, προστασίας καί βοηθείας τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν ἀλλά καί πατριαρχῶν, βασιλέων, αὐτοκρατόρων καί κρατῶν. Πολλές φορές ἔγιναν καί τό πεδῖον διαμαχῶν καί διαπληκτισμῶν τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν μεταξύ τους. Σήμερα μπορεῖ κανεῖς, νομίζω, νά πεῖ ὅτι εἶναι ἀρμονικότερη ἡ συμβίωση σ' αὐτούς μέ γνώμονα τήν προσπάθεια τήρησης τοῦ σταυροῦ.

Οἱ ἄνθρωποι στό ροῦ τῆς ἱστορίας τους ἄλλοτε μεγαλοῦργησαν κι ἄλλοτε ἐγκλημάτησαν στούς ἀγίους τόπους καί γιά χάριν τῶν ἀγίων τόπων. Ἀνεξάρτητα ἀπό τή συμπεριφορά τῶν ἀνθρώπων τό βέβαιο εἶναι ὅτι τό μήνυμα τοῦ θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπο στούς ἀγίους τόπους εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ κι ἡ συγκατάβασή του γιά τόν ἄνθρωπο, ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρός τό συνάνθρωπο κι ἡ ἀνεκτικότητα πρός τόν πλησίον. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ κι οἱ ἅγιοι τόποι τῆς ἔχουν μεγάλη σημασία γιά τούς ὀπαδούς τῆς κάθε θρησκείας καί τούς χριστιανούς τῶν περισσοτέρων ὁμολογιῶν, ἀλλ' ἐξ ἴσου εἶναι ἀλήθεια ὅτι «πνεῦμα ὁ θεός καί τούς προσκυνῶντας αὐτόν ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰω. 4, 24) καί ὅτι «τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καί τό πλήρωμα αὐτῆς» (Ψαλμ. 23(24), 1).

Ἱεροσόλυμα, 7.7.01

The Israel Interfaith Association. Focus Jerusalem- its Holy Places.